

УДК 321.01

Пироговська Є. В., Якушик В. М.

ТИПОЛОГІЯ ДЕРЖАВ ЗА ЇХНЬОЮ МОГУТНІСТЮ

У статті розглянуто концептуальні підходи до створення багатоаспектної класифікації держав за критерієм їхньої могутності.

Ключові слова: держава, могутність, типологія.

Актуальність. Численні міжнародні конфлікти в сучасний період знову виводять на перший план концепт могутності, який визначає, наскільки одна держава під час конфлікту спроможна протистояти іншій. В умовах реалістського підходу, коли держави можуть покладатися лише на власні сили, оцінка могутності стає дуже актуальною, адже точні підрахунки можуть передбачити фінал конфлікту.

Джерельна база. У своїй монографії «Світова політика: тенденції та трансформація» Ч. Кіглі та Ю. Уіткопф (2006) визначилися з універсальними критеріями могутності держави – показниками, які впливають на підвищення ролі держави на міжнародній арені [9]. У статті тайванського дослідника Чін-Лунг Чанга «Вимірювання могутності держави» приділено увагу власне способам оцінювання могутності держави: розвитку підходів і методології та ролі в політичній науці [5]. У праці Го-хуа О-янга наведено формулу комплексної могутності держави, що включає як кількісні, так і якісні показники, а також коефіцієнти їхньої впливовості [6].

Аспект, що досліджується. У працях зазначених дослідників вказується на низку факторів, що з більшою або меншою силою впливають на могутність держави. Значну увагу приділено ресурсній складовій: природним, фінансовим, військовим, інтелектуальним факторам тощо. У цьому контексті, з огляду на неоднорідність розподілення ресурсів у різних державах світу, а також вагу окремих важливих показників і

особливо нематеріальної складової, стає актуальним питання типологізації держав світу, континенту або ж певного регіону відповідно до рівня їхньої могутності.

Мета. Проаналізувати запропоновані підходи до оцінювання могутності держави та виробити власну типологізацію держав за рівнем їхньої могутності.

Могутність – особлива характеристика держави, яка визначає її місце на міжнародній арені. Нарощення могутності допомагає їй позиціонувати себе як впливового гравця, з яким рахуються, перш ніж ухвалити якесь важливе рішення.

Сила держави – це насамперед фактори, які дозволяють одним державам примушувати інші щось робити. Це те, що надає державам можливості просувати свої національні інтереси, вигравати у міжнародних суперечках та змінювати правила гри на глобальному рівні. Світові лідери вбачають у терміні «сила» радше політику – приклад впливу, який дозволяє контролювати та домінувати над іншими. Термін «потенційна сила» вживано для означення відносної спроможності та ресурсів держави, які вважаються необхідними для декларування впливу цієї держави на інші [9, с. 443].

Державна **потенційна сила** (яка може бути розвинена в дипломатію, економічну політику та **силу як force**) [10, с. 111] залежить від:

- 1) природних джерел сили (географічний розмір та розташування, природні ресурси та населення);

- 2) матеріальних джерел сили – насамперед індустріального розвитку (індустріальні країни переважно мають високий рівень освіти, технології вищого рівня, ефективне використання капіталу – все це, у свою чергу, додає ваги до матеріальної потенційної сили);
- 3) нематеріальних джерел сили (національне уявлення, публічна підтримка, лідерство) [10, с. 107–110].

Дж. Най розрізняє поняття «жорсткої» сили (hard power) та «м'якої» сили (soft power). «Жорстка» сила – це, власне, економічна та військова могутність держави. В умовах сучасного світу, зростання конкуренції та поширення тероризму залишаються актуальними роль «жорсткої» сили та принцип балансу сил. Натомість «м'яка» сила – це привабливість держави для іноземних громадян, популяризація своєї культури тощо. Якщо розглядати силу як політику (politics), то вона характеризується використанням впливу для контролю та домінування над іншими [7, с. 25–38].

Отже, в цьому контексті «жорстку» силу держави можна використовувати як застосування певних матеріальних ресурсів, тоді як «м'яка» сила – це оперування нематеріальними ресурсами або використання матеріальних ресурсів для підвищення привабливості власної держави для громадян інших держав, інвестицій тощо.

Необхідно зазначити, що концепт могутності прямо впливає з безпосередніх завдань держави, а саме задоволення певних потреб суспільства та (або) інтересів владних соціальних прошарків. Таким чином, основні завдання держави можна класифікувати щодо певних сфер:

- політичної (організація та функціонування політичної влади);
- економічної (організація господарського життя суспільства, розвиток виробничих сил і виробничих відносин);
- соціальної (характеристика положення класів та соціальних груп суспільства);
- культурної (проблеми загальної грамотності та ідейних позицій населення);
- національних відносин (взаємовідносини націй та народностей всередині країни);
- міжнародних відносин [4, с. 115].

Основний перелік універсальних чинників могутності держави викладено Ч. Кіглі та Ю. Уїткопфом у праці «Світова політика: тенденції та трансформація»:

- 1) витрати на озброєння (межа, до якої країна витрачає кошти на оволодіння військовими спроможностями);

- 2) відносний розмір державної економіки та/або збройних сил;
- 3) чисельність населення;
- 4) розмір території;
- 5) географічне положення;
- 6) сировинні ресурси;
- 7) рівень залежності від іноземного постачання ресурсів;
- 8) технологічні можливості;
- 9) політична культура і цінності;
- 10) ідеологія;
- 11) ефективність ухвалення рішень державою;
- 12) продуктивність праці;
- 13) обсяги торгівлі;
- 14) заощадження та інвестиції;
- 15) рівень освіти;
- 16) національна мораль та внутрішня солідарність;
- 17) розвиток технологій (технологічні нововведення та розвиток соціальних і економічних зв'язків, що ведуть до нового світу, в якому держави зі своїм силовим контролем не будуть відігравати значної ролі);
- 18) готовність населення протистояти армії противника та відвага у захисті Вітчизни;
- 19) контроль над інформацією (soft power) [9, с. 444–449].

Дослідники зазначають, що всі ці показники мають вагу в тому разі, якщо ресурси розподіляються згідно з планом (наприклад, кошти, наявні в оборонному бюджеті, йдуть саме на оборону країни – інакше цей показник не відіграє жодної ролі в характеристиці могутності держави) [9, с. 444]. Наприклад, К. Уолтц у своїй праці «Людина, держава та війна: теоретичний аналіз» наводить чинники військової могутності держави: це дух громадян і стан економіки, які значно перевищують за значимістю рівень озброєння у мирний час. Дух населення міцніший у вільних державах, спротив же населення в разі завоювання спричиняє падіння громадянської моралі. Стан економіки є набагато важливішим, ніж рівень озброєння, адже технології увесь час удосконалюються, і на придбання нового озброєння необхідні грошові ресурси [13, с. 106–107].

Оцінювання могутності держави повинно спиратися на серйозну методологічну базу, що включає кількісні, якісні методи та комбінацію обох цих підходів. Кількісні та якісні методи значно різняться між собою з огляду на сферу їхнього застосування та певні особливості кожної їх категорії.

Упродовж ХХ ст. американські та європейські дослідники займалися питанням могутності держави та працювали над виведенням універсальних формул, за допомогою яких можна було б оцінити відносну могутність держави.

Кількісні методи покликані вимірювати ті компоненти могутності держави, які можуть бути виражені кількісно. Для кількісного вимірювання могутності держави можна навести такі формули:

1. Формула Дж. Сінгера та М. Смола (1972):

$$Power = \frac{(tpop + upop + sp + fc + mb + saf)}{6},$$

де *Power* – сила;

tpop – загальна чисельність населення;

upop – міське населення;

sp – виробництво сталі;

fc – видобуток вугілля;

mb – військовий бюджет;

saf – чисельність особового складу військових сил [5, с. 5].

Головну увагу в цій формулі приділено військовому та промислому блокам, а також кількості міського населення. Отже, на думку авторів формули, високий рівень випуску продукції та концентрація населення в містах веде до посилення могутності держави, причому всі ці показники взято в однаковій пропорції.

2. Формула Р. Клайна (1994):

$$Power = (C + E + M) \times (S + W),$$

де *Power* – сила;

C – критична маса (територія + населення);

E – економічна могутність;

M – військова могутність;

S – стратегічна мета;

W – національна здатність проявляти волю [5, с. 5].

Показники могутності держави в цій формулі є збалансованими, проте основну увагу привертають два показники – стратегічна мета та національна здатність проявляти волю, які важко виміряти, а отже, формула орієнтована більше на суб'єктивне визначення могутності держави, адже цілком залежить від думки оцінювача. У цьому випадку формулу доцільніше розглядати з погляду комбінації кількісних та якісних методів.

3. Формула А. Бекмана (1984):

$$Power = \frac{[steel + (pop \times pol_stab)]}{2},$$

де *Power* – сила;

steel – відсоток від світового виробництва сталі;

pop – відсоток від світової чисельності населення;

pol_stab – показник політичної стабільності [5, с. 6].

У цій формулі показник політичної стабільності важко виразити кількісно, а тому він потребує глибокого якісного дослідження. А отже, ця формула навряд чи може претендувати на приналежність до кількісного підходу.

4. Формула А. Ф. К. Органскі та Й. Куглера (1980); Й. Куглера та В. Домка (1986):

$$Power = (GNP \times Tax\ Effort) + (Foreign\ Aid\ of\ Recipes),$$

де *Power* – сила;

GNP – валовий національний продукт;

Tax Effort – податкова платоспроможність;

Foreign Aid of Recipes – іноземна допомога певними засобами.

$$* Tax\ Effort = \frac{Real\ tax\ ratio}{Tax\ capacity},$$

де *Tax Effort* – податкова платоспроможність; *Real tax ratio* – реальний податковий коефіцієнт;

Tax capacity – податковий обсяг [5, с. 6].

Формула, запропонована трьома дослідниками, узагальнено має характер формули з одним показником – у цьому випадку мається на увазі лише економічна могутність держави, виражена через ВВП, податкову платоспроможність та податковий обсяг.

5. Формула Н. Алкока та А. Ньюкомба (1970):

$$Power = Population \times \left(\frac{GNP}{Population} \right) = GNP,$$

де *Power* – сила;

Population – чисельність населення;

GNP – валовий національний продукт [5, с. 6].

Цю формулу також сміливо можна віднести до сукупності формул з однією змінною, з тією лише відмінністю, що тут під змінною могутності держави мається на увазі не сукупна економічна могутність, а лише певна складова цієї могутності – розмір валового національного продукту.

6. Формула Ф. Кліффорда Германа (1960):

$$Power = N(L + P + I + M),$$

де *Power* – сила;

L = f_1 (територія, її використання);

P = f_2 (трудові ресурси, їх використання);

I = f_3 (ресурси, їх використання);

M – чисельність особового складу військових сил (у мільйонах);

$N = 2$ (якщо є ядерна зброя), 1 (якщо немає) [5, с. 6].

Ця формула відрізняється від усіх інших тим, що в ній чітко прописано показник наявності в держави ядерної зброї – а це досить важливо за умов технологічної модернізації та особливо в наші дні, коли наявність ядерної зброї значним чином впливає на посилення могутності держави на міжнародній арені. У цьому випадку держави, що мають ядерну зброю, удвічі сильніші від тих, які її не мають.

7. Формула В. Фукса (1965):

$$Power = \frac{(EP^{1/3}) + (SP^{1/3})}{2},$$

де $Power$ – сила;

E – виробництво електроенергії;

S – виробництво сталі;

P – чисельність населення [5, с. 6].

Цей німецький дослідник запропонував вимірювання могутності держави, враховуючи лише промислову спроможність держави та чисельність її населення, що, безперечно, є доволі обмеженим баченням проблеми могутності держави.

8. Формула Р. Томпсона:

$$National\ real\ strength = (manpower + resources) \times (will),$$

де $National\ real\ strength$ – могутність держави;

$manpower$ – робоча сила;

$resources$ – ресурси;

$will$ – здатність проявляти волю (населення) [6, с. 71].

Ця формула цінна тим, що акцентує значну увагу на наявних природних ресурсах у державі та людському факторі, що за умов збільшення цінності інформації у світі має велику вагу для оцінювання могутності держави, проте такий показник, як здатність (населення) проявляти волю, є радше якісним показником могутності держави, і тому цю формулу важко використати в суто кількісному підході до оцінювання могутності держави.

9. Формула Ф. Косаї (модифікована формула Рея С. Клайна):

$$P = (C + E + M) \times (G + D),$$

де P – сила;

C = населення + територія + природні ресурси;

E = ВВП + середній ВВП + реальний показник приросту;

M – військова могутність;

G – спроможність внутрішньої політики;

D – спроможність державної дипломатії [6, с. 71].

Останню формулу – модифікацію формули Рея С. Клайна – можна пояснити тим, що нематеріальні показники: *стратегічна мета* та *національна здатність проявляти волю*, які використав Рей С. Клайн, вимірюються суб'єктивно. Водночас метод Дж. Сінгера і М. Смола використовується для поєднання окремих показників для визначення показника могутності. Чін-Лунг Чанг пропонує комбінований метод, до якого входять три формули обчислення могутності держави:

$$\text{Модель 1. } Power = \left(\frac{Nation\ i's\ GNP}{World\ Total} \right) \times 200;$$

Модель 2.

$$Power = \frac{(Critical\ Mass + Economic\ Strength + Military\ Strength)}{3};$$

$$Critical\ Mass = \left(\frac{i's\ POPU}{World\ Total} \right) \times 100 + \left(\frac{i's\ AREA}{World\ Total} \right) \times 100;$$

$$Economic\ Strength = \left(\frac{i's\ GNP}{World\ Total} \right) \times 200;$$

$$Military\ Strength = \left(\frac{i's\ ME}{World\ Total} \right) \times 200;$$

$$\text{Модель 3. } Power = Model\ 2 \times \left(\frac{i's\ ENGY}{World\ Average} \right),$$

де $Power$ – сила;

$Nation\ i's\ GNP$ – ВВП конкретної держави;

$World\ Total$ – світовий показник;

$POPU$ – загальна чисельність населення;

$AREA$ – загальна площа території;

ME – військові витрати;

$ENGY$ – споживання електроенергії на душу населення;

$World\ Average$ – середній світовий показник;

200 – цифровий показник, який додається з метою зробити підрахунок зручнішим (у разі додавання до критичної маси 200 розподіляється порівну на складові: територію і населення – по 100 на кожен; також додається до економічної та військової могутності).

У першій моделі ВВП вважається відповідним показником для вимірювання могутності держави, у другій моделі критична маса, економічна та військова могутність мають рівну вагу у вимірюванні могутності держави, третя є інтерактивною

моделлю для вимірювання могутності, де спроможність (capacity) виступає коефіцієнтом для підрахунку реалізованої сили [5, с. 7–8].

Якісні методи мають свої переваги, які часто доповнюють кількісні підходи. Трапляється, що оцінювачу варто розглянути можливість поєднання двох підходів, щоб поліпшити якість і можливості тлумачення результатів дослідження [1, с. 510].

Комбінація кількісних та якісних методів особливо актуальна в оцінюванні могутності держави. Беручи до уваги поняття комплексної могутності держави та її складових, поєднання кількісного та якісного підходів дозволяє виявити взаємозалежність цих складових, кількісно та якісно оцінити кожний з показників.

Функція комплексної могутності держави (Comprehensive National Strength) – математичний вираз, який відображає залежність між його складовими, є комбінованим методом, результатом якого є обчислення реальної могутності держави [6, с. 71].

Функція комплексної могутності держави має таке теоретичне підґрунтя:

- 1) теорія поєднання кількості та якості використовується для побудови логічного співвідношення між складовими комплексної могутності держави; таким чином, логічне співвідношення між кількісними та якісними показниками впливає в рівняння множення;
- 2) зростання співвідношень між складовими та комплексною могутністю держави виражається у вигляді степеневі функції.

Система показників для оцінювання комплексної могутності держави:

- кількісні показники:
 - 1) валовий національний продукт,
 - 2) чисельність населення,
 - 3) площа території,
 - 4) бойова могутність;
- якісні показники:
 - 1) рівень здатності до державної організації (0,16),
 - 2) рівень військової могутності (0,22),
 - 3) рівень економічної могутності (0,19),
 - 4) рівень наукової і технологічної могутності (0,11),
 - 5) рівень дипломатичних здібностей (0,08),
 - 6) рівень цивілізованості та освіченості населення (0,14),
 - 7) рівень корисності географічного середовища (0,05),
 - 8) рівень наявних природних ресурсів (0,05) [6, с. 71].

Кількісні показники комплексної могутності держави можна виразити в числах – тобто вони вже самі по собі мають кількісний характер. Натомість якісні показники, які важко виразити в числах, потребують кількісного вираження. Для цього розроблено систему числових індексів – степенів, до яких зводитимуться якісні показники з огляду на їхню частку в комплексній могутності держави.

Формула комплексної могутності держави, створена на основі міждисциплінарного підходу до визначення ваги кількісних та якісних показників могутності держави, має такий вигляд:

$$\begin{cases} P = (Z^{q_1} \times J^{q_2} \times E^{q_3} \times K^{q_4} \times W^{q_5} \times H^{q_6} \times D^{q_7} \times Y^{q_8}) \times \\ \times (G^{q_3} \times R^{q_6} \times M^{(q_7+q_8)} \times X^{q_2}); \\ \sum_{i=1}^8 q_i = 1; \\ 0 \leq q_i \leq 1; \\ Z, J, E, K, W, H, D, Y \geq 0. \end{cases}$$

Перша половина формули включає якісні показники могутності держави:

- P – комплексна могутність держави;
- Z – здатність до державної організації;
- J – військова могутність;
- E – економічна могутність;
- K – наука і техніка;
- W – дипломатичні здібності;
- H – культурний та освітній фактор;
- D – географічне середовище;
- Y – природні ресурси.

Тоді як друга половина формули включає кількісні показники:

- G – ВНП;
- R – чисельність населення;
- M – площа території;
- X – бойова могутність [6, с. 73].

Оскільки вага кожного з показників не є однаковою у формуванні комплексної могутності держави, для визначення частки кожного з показників у функції комплексної могутності держави було використано принципи альтернативної (неточної) математики (vague mathematics), метод Делфі та метод оцінювання Грея (Gray evaluation way):

$q_1 = 0,16; q_2 = 0,22; q_3 = 0,19; q_4 = 0,11; q_5 = 0,08; q_6 = 0,14; q_7 = 0,05; q_8 = 0,05$ [6, с. 73].

Сума всіх індикаторів, що стосуються якісних показників могутності держави, повинна дорівнювати одиниці: $q_1 + q_2 + \dots + q_8 = 1$ [6, с. 73]. Це пояснюється тим, що числовий індикатор, що дорівнює степеню, у який зводиться якісний показник, рівний частці цього показника серед інших якісних показників, і для спрощення

підрахунку сума всіх індикаторів якісних показників умовно зводиться до одиниці.

У випадку загострення суспільно-політичної ситуації в країні стає очевидним, що такий показник, як «дух громадян», може відігравати більш вирішальну роль, ніж, наприклад, кількість озброєння. Деякою мірою при розгляді «м'якої» сили держав необхідно враховувати такі фактори, як безпека громадян та їхня задоволеність своїм життям. Ці фактори на сьогодні вимірюються завдяки Індексу людського розвитку (що включає показник тривалості життя, рівень освіченості населення та валовий національний дохід, розділений на кількість громадян країни) [8], а також Міжнародному індексу щастя (розраховується за трьома показниками: задоволеністю людей своїм життям, середньою тривалістю життя і «екологічним слідом») [12]. Отже, при розробці комплексної могутності держави на сучасній міжнародній арені, на якій «правила гри» зазнають поступових змін, варто враховувати найширший спектр компонентів – не лише «жорсткої» сили, а й якісних показників, що включали б також і два зазначені вище індекси.

З огляду на це важливим завданням є класифікація держав, розроблення, так би мовити, «шкали» могутності держав, виходячи з її оцінювання за допомогою вищезазначених методів. У результаті використання таких формул стає очевидним, що різні держави матимуть різні кількісні показники могутності.

Розглядаючи це питання, необхідно звернути увагу на класифікацію типологій держав. Адже в сучасному світі держави можна відносити до певних категорій, виходячи з тих чи інших відмінностей: певних загальносистемних характеристик, їхнього природного та господарського середовища, соціальної бази, організації та функціонування влади тощо [3, с. 11–12]. Так, держави на базі їхніх загальносистемних характеристик можна поділяти на:

- 1) стабільні та нестабільні;
- 2) сприятливі до соціальних інновацій та несприятливі;
- 3) з пришвидшеним та уповільненим темпом суспільного життя;
- 4) які діють у нормальній та в надзвичайній обстановці;
- 5) здатні зберігати цілісність та такі, що розпадаються;
- 6) молоді та такі, що мають давні традиції існування незалежної державності [3, с. 11].

Щодо останнього пункту цієї типології можна зазначити, що наявність та тривалість істо-

ричного минулого для держави має неабияке значення і може бути окремим компонентом могутності держави. Адже традиції існування державної незалежності слугують якісним критерієм оцінювання могутності держави, іншим питанням є методи їхнього дослідження.

Беручи до уваги геополітичний статус держав у світі (здатність до геополітичного розширення в територіально-географічному, демографічному, економічному, військовому, фінансовому та інших просторах), Т. Шустрова пропонує таку типологізацію держав:

- 1) наддержава або гегемон на світовому (глобальному) рівні;
- 2) велика світова держава;
- 3) провідна військова держава глобального масштабу;
- 4) велика держава в зоні впливу однієї цивілізації;
- 5) провідна військова держава в зоні впливу однієї цивілізації;
- 6) велика держава в зоні регіонального впливу;
- 7) провідна військова держава регіонального впливу;
- 8) великий партнер в економіці (фінансах та/або торгівлі) глобального масштабу;
- 9) великий партнер в економіці (фінансах та/або торгівлі) в зоні впливу однієї цивілізації;
- 10) великий партнер в економіці (фінансах та/або торгівлі) регіонального масштабу;
- 11) звичайна країна, але зручний військово-політичний партнер для однієї або декількох країн;
- 12) звичайна країна, але зручний партнер в економіці (фінансах та/або торгівлі) для однієї або декількох країн;
- 13) звичайна країна, яка діє лише на власній території [2].

У цьому контексті за аналогією з наведеною вище типологією держав можна виробити іншу, яка б враховувала ступінь могутності тієї чи іншої держави у світі й при цьому уникала б акцентування на окремих компонентах могутності (економічному, військовому тощо). Отже, запропонуємо таку загальну типологію, яка згодом може конкретизуватися і диференціюватися відповідно до обраних підходів та методів оцінювання могутності держави:

- 1) світовий лідер (наддержава);
- 2) дуже могутні держави (лідери на континентах, у військово-політичних та економічних блоках);
- 3) могутні держави (регіональні лідери);

- 4) не надто могутні держави («посередні» або такі, могутність яких лише нарощується або спадає);
- 5) слабкі держави;
- 6) неспроможні держави (можна провести паралель з Індексом неспроможних держав, що класифікує держави світу, базуючись на таких критеріях, як демографічний тиск, рівень еміграції, економічна ситуація, рівень криміналізації держави, роздробленість силових структур і т. п. [11]).

Звичайно, віднесення кожної окремої держави до того чи іншого типу є можливим лише після встановлення так званих «маркерів» – рубежів, які відрізнятимуть одну категорію від іншої (наприклад, конкретний відсоток ВВП, який витрачається на військову сферу, кількість озброєння, рівень стабільності політичних інститутів тощо).

Розгляд окремих формул, за якими оцінюється могутність держави, дає розуміння того, що вони різняться кількістю компонентів, а отже, ці компоненти де-факто мають неоднакову вагу. Звичайно, в таких формулах, як, наприклад, формула Чін-Лунг Чанга [5, с. 5–6], природний, військовий та економічний компоненти державної могутності є збалансованими спеціальними коефіцієнтами, але це обумовлено лише зручністю підрахунку: автор наголошує на тому, що ці компоненти є таким чином «врівноваженими» у його формулі. Фактично можна припустити, що країни, маючи приблизно однакові показники могутності, все-таки можуть різнитися між собою в контексті впливовості того чи іншого показника (одна держава буде «мілітаризованішою», бо її могутність визначатиметься більшою мірою військовою складовою; інша матиме високий показник могутності завдяки надвисокому економічному компоненту тощо). Таким чином, запроповану типологізацію могутності держав можна доповнити ще однією, яка уточнює ступінь збалансованості показників:

- 1) держави із збалансованими показниками могутності (якщо в порівнянні з іншими державами показники їхньої могутності у своєму кількісному співвідношенні не надто різняться);
- 2) держави, в яких один з показників могутності превалює над іншими (наприклад,

«військові» держави, «економічні» держави тощо);

- 3) держави із незбалансованими показниками (одні компоненти могутності мають значно більшу впливовість, ніж інші: наприклад, держава характеризуватиметься більше «жорсткою» силою, ніж «м'якою»).

Висновки

Могутність держави є досить важливим аспектом, який необхідно вивчати, адже, як свідчить практика, світоустрій та міжнародне право сьогодні потребують перегляду. Численні дослідження, присвячені вивченню могутності держави, показали, що це поняття є багатозначним і складається з багатьох компонентів. Учені надають державній могутності різних атрибутів, і досить важливим завданням є виокремлення тих компонентів могутності, які будуть прийнятними для основної маси дослідників, незалежно від соціально-культурної приналежності самих інтерпретаторів.

Так, погляди дослідників збігаються щодо того, що головними компонентами могутності є як кількісні (військовий бюджет, кількість зброї, ВВП, інвестиції тощо), так і якісні (державна дипломатія, громадська підтримка тощо). У наші дні з'являються міжнародні індекси, покликані вирішити цю проблему і квантифікувати певні якісні показники, які зазвичай оцінити важко (наприклад, рівень «неспроможності» держави або Індекс щастя).

Провівши аналогію з класифікацією держав, яка зазвичай застосовується при зіставленні різних держав відповідно до загальносистемних державних характеристик (стабільність державних інститутів, обстановка тощо), ми спробували навести власну типологію, базуючись на формулах оцінювання могутності держав – від світового лідера до найбільш «неспроможної» держави, зазначивши також важливість збалансованості різних показників. Звичайно, запропонована класифікація не є вичерпною і потребує подальшого вдосконалення – особливо це стосується виокремлення тих «бар'єрів» між типами держав, які дозволяють одні країни світу відносити до одного типу, тоді як решту – до інших.

Список літератури

1. Вайс К. Оцінювання: методи дослідження програм та політики ; [пер. з англ. Р. Ткачука та М. Корчинської ; наук. ред. пер. О. Кілієвич] / К. Вайс. – К. : Основи, 2000. – 671 с.
2. Шустрова Т. В. Структура модели геополитического статуса государства [Електронний ресурс] / Т. В. Шустрова // Журнал научных публикаций аспирантов и докторантов. – Режим доступу: <http://jurnal.org/articles/2010/polit7.html> (дата звернення: 18.03.2010). – Назва з екрана.
3. Якушик В. М. Вступ до політології : навчально-методичний посібник для вивчення державознавчих тем курсу по-

- літології / В. М. Якушик. – 2 вид., випр. і доповн. – К. : Юрінком Інтер, 2012. – 66 с.
4. Якушик В. М. Проблемы теории революционно-демократического государства : учеб. пособие / В. М. Якушик. – К. : УМК ВО, 1991. – 169 с.
 5. Chin-Lung Chang. A measure of national power [Electronic resource]. / Chang Chin-Lung. – Mode of access: <http://www.analytickecentrum.cz/upload/soubor/original/measure-power.pdf>. – Title from the screen.
 6. Guo-hua Ou-yang. The comparison model of the comprehensive national strength under the globalization / Guo-hua Ou-yang // International journal of business and management / Ou-yang Guo-hua. – 2006. – No 3. – Vol. 1. – P. 70–85.
 7. Hard power, soft power and the future of transatlantic relations / [Edited] by Thomas L. Ilgen. – Burlington : Ashgate Publishing Company, 2006. – 207 p.
 8. Human Development Reports. – United Nations Development Programme [Electronic resource]. – Mode of access: <http://hdr.undp.org/en>. – Title from the screen.
 9. Kegley Ch. World politics: Trends and transformation / Ch. Kegley, E. Wittkopf – 10th instructor's edition. – Belmont : Wadsworth Publishing Company, 2006. – 688 p.
 10. Mingst K. Essentials of international relations / K. Mingst. – 4th edition. – N. Y. : W. W. Norton & Company, 2008. – 368 p.
 11. The Failed States Index 2013. – The Fund for Peace [Electronic resource]. – Mode of access: <http://ffp.statesindex.org/rankings-2013-sortable>. – Title from the screen.
 12. The Happy Planet Index (HPI) is the leading global measure of sustainable well-being. – Happy Planet Index [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.happyplanetindex.org/about>. – Title from the screen.
 13. Waltz K. Man, the state and war: a theoretical analysis / K. Waltz. – 2nd edition. – N. Y. : Columbia University Press, 2001. – 263 p.

Ye. Pyrogovska, V. Yakushik

TYPOLOGY OF STATES ON THE BASIS OF THEIR POWER

The article presents some conceptual approaches to a multi-aspect classification of states on the basis of their power.

Keywords: state, power, typology.

Матеріал надійшов 22.03.2014

УДК [316.46.058.4:316.462]

Гомза І. А.

МУЛЬТИСЕКТОРАЛЬНА КЛАСИФІКАЦІЯ АВТОРИТАРНИХ РЕЖИМІВ

У статті представлено мультисекторальну класифікацію авторитарних режимів, яка має три переваги відносно наявних класифікацій: реалістичність, методологічна простота та універсальність.

Ключові слова: авторитаризм, типологія, військовий режим, однопартійний режим, неопатримоніалізм.

Вступ

Авторитаризм є одним з найуживаніших понять політичної науки. Поряд з тоталітаризмом і демократією він формує класичну тріаду політичних режимів. Звичне визначення авторитаризму відсилає до формули Х. Лінца, котрий уперше описав авторитаризм як режим «обме-

женого політичного плюралізму, без чіткої та всепояснювальної ідеології, з низьким рівнем соціальної мобілізації та лідером, який керує країною у слабозначених, а тим не менше наявних [інституційних] рамках» [19, с. 160]. Активний вжиток поняття, запровадженого в розпал «холодної війни» для розмежування гітле-